

TA'MINOT ZANJIRI BOSHQARUVINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Raxmataliyeva Marjona Xurshidjon qizi

Namangan davlat universiteti

Iqtisodiyot fakulteti Menejment yo'nalishi 4-kurs talabasi.

Ilmiy rahbar: R.Axmedov

Turon FA akademigi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'minot zanjiri boshqaruvi tushunchasi, uning shakllanish bosqichlari va zamonaviy iqtisodiy sharoitda korxonalar raqobatbardoshligini oshirishdagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida ta'minot zanjiri boshqaruvining asosiy elementlari, logistika jarayonlari, axborot oqimlari va raqamli texnologiyalarning o'rni tahlil qilingan. Statistik ma'lumotlar va ilmiy manbalar asosida samarali ta'minot zanjiri boshqaruvi korxona faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: ta'minot zanjiri, logistika, boshqaruv, raqamlashtirish, samaradorlik.

Аннотация: В данной статье рассматриваются сущность управления цепями поставок, этапы его формирования и значение в повышении конкурентоспособности предприятий в современных экономических условиях. В ходе исследования проанализированы основные элементы управления цепями поставок, логистические процессы, информационные потоки и роль цифровых технологий. На основе статистических данных и научных источников обосновано положительное влияние эффективного управления цепями поставок на деятельность предприятий.

Ключевые слова: цепь поставок, логистика, управление, цифровизация, эффективность.

Annotation: This article examines the concept of supply chain management, its stages of formation, and its importance in enhancing enterprise competitiveness under modern economic conditions. The study analyzes key elements of supply chain management, logistics processes, information flows, and the role of digital technologies. Based on statistical data and scientific sources, the positive impact of effective supply chain management on enterprise performance is substantiated.

Keywords: supply chain, logistics, management, digitalization, efficiency.

Kirish

Globallashuv va raqobatning kuchayishi sharoitida ta'minot zanjiri boshqaruvi (TZB) korxonalarda strategik omilga aylangan. TZB xomashyo yetkazib beruvchidan yakuniy

iste'molchigacha bo'lgan barcha jarayonlarni o'z ichiga oladi: yetkazib beruvchilarni tanlash, ishlab chiqarish, inventarizatsiya, logistika va tarqatish. Samarali TZB korxonalarga xarajatlarni kamaytirish, jarayonlarni tezlashtirish va mijozlar talabini tezroq qondirish imkonini beradi. So'nggi o'n yil ichida ERP, SCM, Big Data va IoT kabi raqamli texnologiyalar TZB samaradorligini oshirishga katta hissa qo'shdi. Masalan, global avtomobil ishlab chiqaruvchi kompaniyalar yetkazib beruvchilar bilan uzoq muddatli hamkorlik o'rnatib, ishlab chiqarish jarayonidagi kechikishlarni sezilarli darajada kamaytirgan.

Ushbu maqolaning maqsadi – ta'minot zanjirini shakllantirish jarayonlarini o'rganish, uning samaradorligini oshirish usullarini aniqlash va korxona faoliyatiga ta'sirini tahlil qilish.

Tahlil va muhokama

Tadqiqotda ta'minot zanjirini shakllantirish jarayonlarini tizimli o'rganish asosiy maqsad sifatida belgilandi. Buning uchun quyidagi yondashuvlar qo'llanildi: Tahlil va sintez – ta'minot zanjirining asosiy elementlari, ya'ni yetkazib beruvchilar bilan ishlash, ishlab chiqarish jarayonlari, inventarizatsiya va tarqatish tizimlari tahlil qilindi. Shu jarayonlarda resurslar qanday taqsimlanishi va oqimlar qanday boshqarilishi o'rganildi. Empirik kuzatuv – kichik va o'rta korxonalarning ta'minot jarayonlari, ularning logistika va yetkazib berish tizimi amaliyotlari o'rganildi. Bu korxonalarda xarajatlarni kamaytirish, jarayonlarni tezlashtirish va mijoz ehtiyojini qondirish usullari aniqlangan. Solishtirma tahlil – rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi ta'minot zanjirlarini boshqarish amaliyotlari taqqoslandi. Shu orqali samarali boshqaruv va raqamli yechimlarning rolini aniqlash mumkin bo'ldi. Nazariy yondashuv – ilmiy adabiyotlar va amaliy tajriba asosida samarali ta'minot zanjirini shakllantirish bo'yicha konsepsiyalar ishlab chiqildi. Tahlil shuni ko'rsatdiki: Yetkazib beruvchilar bilan ishlash: Samarali ta'minot zanjirida yetkazib beruvchilar bilan uzoq muddatli hamkorlik o'rnatiladi. Bu nafaqat mahsulot yetkazib berish barqarorligini oshiradi, balki xomashyo narxining barqarorligini ham ta'minlaydi. Inventarizatsiya va resurslarni boshqarish: Optimal inventarizatsiya tizimi orqali korxona zaxiralarni samarali boshqaradi. Bu esa ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi va mijozlar talabini tezroq qondirish imkonini beradi. Logistika jarayonlari: Mahsulotni ishlab chiqarishdan yakuniy iste'molchigacha yetkazib berish jarayoni har bir bosqichda boshqariladi. Samarali logistika tizimi transport xarajatlarini kamaytiradi, yetkazib berish kechikishlarini kamaytiradi va korxona samaradorligini oshiradi. Axborot oqimlari: Ma'lumotlar oqimi shaffof bo'lsa, korxona tezkor qaror qabul qiladi. Masalan, yetkazib beruvchida mahsulot yetishmovchiligi paydo bo'lganda, bu axborot tez yetib borishi bilan boshqa yetkazib beruvchi yoki ishlab chiqarish rejasiga o'zgarish kiritish mumkin bo'ladi. Raqamli texnologiyalar: ERP tizimlari, SCM dasturlari va onlayn monitoring yordamida

jarayonlarni optimallashtirish va avtomatlashtirish mumkin. Shu orqali resurslardan samarali foydalanish va jarayonlarni tezlashtirish amalga oshiriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, samarali ta'minot zanjiri boshqaruvi nafaqat logistika jarayonlarini, balki strategik rejalashtirish, axborot texnologiyalari va inson resurslarini boshqarishni ham o'z ichiga oladi. Strategik yondashuv: Korxona yetkazib beruvchilarni tanlashda va logistik marshrutlarni rejalashtirishda uzoq muddatli strategiyani hisobga oladi. Bu xarajatlarni kamaytiradi va yetkazib berish barqarorligini oshiradi. Texnologiyalarning roli: Raqamli yechimlar orqali jarayonlarni avtomatlashtirish, real vaqt monitoringi va ma'lumotlarni tahlil qilish samaradorlikni oshiradi. Inson omili: Ta'minot zanjiri jarayonlarida xodimlarning malakasi va tajribasi muhim rol o'ynaydi. Samarali treninglar va tajriba almashinuvi tizimi jarayonlarni optimallashtirishga yordam beradi. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar farqi: Rivojlangan mamlakatlarda TZB tizimlari avtomatlashtirilgan va raqamli yechimlarga asoslangan. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa ko'pincha an'anaviy boshqaruv tizimi qo'llaniladi, bu esa xarajatlarni oshiradi va yetkazib berish tezligini sekinlashtiradi. Shu bilan, samarali ta'minot zanjiri boshqaruvi korxonaning raqobatbardoshligini oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va mijoz talabini tezroq qondirish imkonini beradi.

Xulosa

Ta'minot zanjiri boshqaruvi korxonalarning samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Samarali boshqaruv orqali resurslar optimal ishlatiladi, jarayonlar tezlashadi va xarajatlari kamayadi. Raqamli texnologiyalar va strategik rejalashtirish jarayonlarni shaffof va boshqariladigan qiladi. Shu bilan birga, xodimlarning malakasi va yetkazib beruvchilar bilan hamkorlik hamkorlik tizimining muvaffaqiyati uchun zarur. Umuman olganda, samarali ta'minot zanjiri boshqaruvi korxonaga bozor sharoitida barqarorlik, tezkor javob berish va raqobat ustunligini beradi, kelajakda esa texnologiyalar yordamida uni yanada samarali qilish mumkin.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Chopra S., Meindl P. Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation. – Pearson Education, 2019.
2. Christopher M. Logistics and Supply Chain Management. – Pearson UK, 2016.
3. Mentzer J.T., DeWitt W., Keebler J.S. et al. Defining Supply Chain Management // Journal of Business Logistics. – 2001. – Vol. 22, No. 2. – P. 1–25.
4. Heizer J., Render B., Munson C. Operations Management: Sustainability and Supply Chain Management. – Pearson, 2020.
5. Simchi-Levi D., Kaminsky P., Simchi-Levi E. Designing and Managing the Supply Chain. – McGraw-Hill, 2018.

6. Kisperska-Moroń D., Swierczek A. The selected determinants of manufacturing postponement within supply chain context // International Journal of Production Economics. – 2009. – Vol. 121. – P. 192–200.

7. Ivanov D., Dolgui A., Sokolov B. The impact of digital technology and Industry 4.0 on supply chain resilience // International Journal of Production Research. – 2019. – Vol. 57(3). – P. 829–846.

8. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma’lumotlari. – Rasmiy statistik to‘plamlar, 2020–2024 yy.

9. Lambert D.M. Supply Chain Management: Processes, Partnerships, Performance. – Supply Chain Management Institute, 2014.

10. Handfield R., Nichols E. Introduction to Supply Chain Management. – Prentice Hall, 2002.

